

В памет на Петер Бауер

На 3 май 2002 г. почина Петер Бауер, точно когато получаваше одобрението, което работата му отдавна заслужава. Той щеше да вземе наградата “Милтън Фридман” на института „Катон” във Вашингтон “за насърчаване на свободата”. Лорд Бауер беше жесток критик на чуждестранната помощ, която, той твърдеше, впримчва бедните страни в собствената им бедност. Най-добрият начин за насърчаване на икономическото развитие е да се оставят пазарните сили да работят правилно – едно прозрение, което до не толкова отдавна беше спорно. До края лорд Бауер продължи да протестира. На 1 май 2002 г. той обяви за *The Economist*, че “...външната помощ продължава да бъде пагубна за търговската система, продължава да насърчава неправилното разпределение и използване на местния капитал и умения, продължава да подпомага правителствени политики, които ограбват вместо да облагодетелстват хората”.

Икономически фокус – Глас за бедните

Това, което Фридрих Хайек беше за социализма, Петер Бауер е за чуждестранната помощ

Докато социализмът и централното планиране отстъпваха на възраждащите се пазарни сили във втората половина на ХХ век, трима велики икономисти бяха върнати от идеологическо заточение. Фридрих Хайек, който през 1944 г. предсказа смъртта на командните икономики в “Пътят към крепостничеството”, по-късно вдъхнови политиката на свободен пазар на Роналд Рейгън и Маргарет Тачър. Той също вдъхнови Милтън Фридман, ожесточен защитник на свободните пазари и монетаризма, по времето когато кейнсианското управление на търсенето беше общоприето. И сега господин Фридман дава името си за една двугодишна награда “за насърчаване на свободата”. Тя трябваше да бъде връчена на 9 май на най-малко известния от тримата - Петер Бауер.

Роден в Будапеща през 1915 г., младият Бауер пристига в Обединеното кралство през 1934 г., преподава в Кеймбридж и в *London School of Economics* и е обявен за благородник през 1982 година. Работата на лорд Бауер прилага класическата икономическа теория към въпросите на бедността и развитието, където общоприетата мъдрост в продължение на 30 години след 1945 г. беше безмилостно враждебна към пазарните решения. След Втората световна война, една нова “икономика на развитието” започна да доминира политиката в бедните страни, често под натиска на международните институции като Световната банка. Тя твърдеше, че бедните страни са жертви на един порочен кръг от бедност, обречени да останат бедни, защото не достига доход, който осигурява спестявания, които, когато се инвестират, генерират икономически растеж. Отговорът? Богатите страни трябва да доставят капитала под формата на чуждестранната помощ. За да използват капитала ефективно, правителствата на бедните страни трябва да планират икономиките си и да създават нови индустрии, за да заместят външния внос. И за да се даде шанс на тези възникващи индустрии, конкуренцията трябва да се ограничи чрез монополни права и пречки пред международната търговия.

И теорията, и нейната практика ужасиха лорд Бауер. Неговите изследвания на малките участъци в малайзийската каучукова индустрия и на важността на дребните търговци в Западна Африка го убеди, че може да има създаване на богатство дори в бедните икономики, ако само се позволи на пазарните сили да работят. Търговските бариери и монополите просто разрушават предприемачеството.

По своя безкомпромисен начин лорд Бауер изложи алтернативни теории, които от 50-те до 70-те години на ХХ век бяха ерес. Всички страни са започнали бедни, твърдеше той. Ако теорията за порочния кръг беше истина, човечеството би живяло все още в каменната ера. Възможностите за частна печалба, а не правителствени планове, държат ключа за развитието. Правителствата имат ограничена, но решителна роля по защитаване на правата на собственост, прилагане на договорите, равно третиране на всеки пред закона, минимизиране на инфлацията и поддържане на данъците ниски. Беше трагедия, че страните пренебрегваха тази роля. Преди всичко лорд Бауер твърдеше, че нямаше въобще да съществува понятието “трети свят”, ако не беше изобретяването на чуждестранната помощ. Помощта политизира икономиките, насочвайки пари в ръцете на правителствата, вместо към печеливш бизнес. Заинтересовани групи следователно се борят за контрола над тези пари вместо да се заемат с продуктивна дейност. Помощта увеличава покровителственото отношение и властта на получаващите правителства, които често преследват политики, които задушават предприемачеството и пазарните сили. Действително, помощта се доказва като “един чудесен метод за трансфер на пари от бедните хора в богатите страни към богати хора в бедните страни”.

Защо толкова много помощи, тогава? Заради западната постколониална вина, твърдеше лорд Бауер преди да развенчае възгледа, че страните са бедни, защото са били експлоатирани от чужди колонисти. Те като цяло са по-богати сега, отколкото са били преди колониализма. Най-развитите от бедните страни са тези, които имат най-голямо взаимодействие с богати страни чрез търговия и обмяна на идеи.

Днес много от възгледите на лорд Бауер за помощта и развитието са част от една нова общоприета мъдрост. Дори Световната банка приема, че създаването на правилните условия пазарите да процъфтяват е ключът към икономическото развитие, и че доскоро повечето от парите, които е осигурявала, са били неправилно използвани. Въпреки това, лорд Бауер не е убеден, че той е победил, защото междуправителствената помощ се е увеличила, не е намаляла. Въпреки че сега има повече обществени съмнения към помощите, той не е оптимист за по-нататъшна промяна - има толкова много интереси зад чуждестранната помощ “независимо от нейните ефекти”.

Някои от другите му възгледи остават извън преобладаващата насока, поне засега. Лорд Бауер се противопоставя на политики, целящи намаляване на неравенството в доходите. Това не е защото той предпочита неравенството – въпреки че той мисли, че то често отразява справедливото плащане за произведената продукция, а защото политиките, създадени да насърчават равенството, обикновено засягат личните свободи до такава степен, че забавят икономическия растеж. Ако, както често става, развитието се случи да намали неравенството, тогава толкова по-добре. Нито пък лорд Бауер одобрява контрола над числеността на населението. Тревогите за растежа на населението, казва той, отразяват покровителственият възглед, че бедните не са способни да правят смислен избор относно раждането на деца. Толкова осъжданата

експлозия на броя на населението “трябва да се разглежда като благодат, а не като бедствие, защото тя произлиза от спада в смъртността, едно очевидно подобрене на човешкото благоденствие”. В същото време, твърди той, няма пряка връзка между растежа на населението /или дори гъстотата/ и бедността. Населението на западния свят се е увеличило повече от 4 пъти от средата на 18 век, но все пак реалният доход на глава е нараснал поне 5 пъти.

Накратко, икономическото развитие се опира на хората, имащи правилни желаниа и способности, и на политическа и правна система, която им позволява да действат съобразно тях. В това бедните не са по-различни от който и да е друг. Бившите еретични прозрения като тези поставят лорд Бауер в самостоятелен клас като икономист, казва Амартия Сен, любимец на света на помощите и развитието и бивш студент и спаринг-партньор на лорд Бауер. Пълната липса на политическа коректност може да е попречила на лорд Бауер да сподели Нобеловата награда, връчена на господин Сен през 1998 година. Наградата Милтън Фридман трябваше да донесе някакво утешение за работата и постиженията на лорд Бауер.

По публикации в The Economist